

192

3430

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

МУХІНА Галина Вікторівна

УДК 37.02 [378.1 : 351.74] (043)

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-
ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ЮРИДИЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття

наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Київ - 2012

8411

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Слов'янському державному педагогічному університеті, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
ЦВЕТКОВА Ганна Георгіївна,
Слов'янський державний педагогічний університет,
доцент кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЯВОРСЬКА Галина Харлампіївна,
Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса),
професор кафедри загальногуманітарних дисциплін;

кандидат педагогічних наук, доцент
КРИВУША Віктор Іванович,
Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри прикладної педагогіки та роботи з персоналом.

Захист відбудеться 22 червня 2012 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «16» травня 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зміни, що відбуваються в сучасній українській вищій школі, передбачають створення адекватних цим змінам дидактичних умов, а отже, обумовлюють необхідність осмисленого реформування, творчого проектування та впровадження нових дидактичних моделей у педагогічний процес вищих навчальних закладів.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті зазначено, що пріоритетною має стати гуманістична освітня парадигма. Основним завданням гуманістичної освіти є підготовка нової генерації кадрів – національної еліти, яка здатна до безперервного самовдосконалення, постійного поповнення й розширення спектру своїх знань і вмінь. Для реалізації ідей гуманістичної парадигми навчання у вищих юридичних навчальних закладах необхідно створити умови для самонавчання, саморозвитку та побудови власної навчальної траєкторії курсантів, а це можливо тільки за реалізації особистісно-орієнтованого навчання, яке й стимулюватиме пошук нових підходів до розвитку пізнавальних можливостей особистості того, хто навчається.

Ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань учених та власний практичний досвід навчальної роботи у вищих юридичних навчальних закладах дали змогу виявити низку суперечностей між:

- потребою підвищення рівня компетентності майбутнього мільйонера й відсутністю у вищих юридичних навчальних закладах необхідних дидактичних умов, які спонукають курсантів до розвитку особистості в процесі навчання;
- необхідністю створення особистісно-орієнтованого середовища для реалізації творчого потенціалу курсантів і застарілими стереотипами в організації навчального процесу у вищих юридичних навчальних закладах;
- необхідністю пошуку нових продуктивних форм і засобів навчання та недостатнім вивченням потенційних навчальних можливостей курсантів у процесі навчання.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить, що переважна більшість аспектів особистісно-орієнтованого навчання не залишилась поза увагою дослідників. Філософські засади особистісно-орієнтованого навчання розкрито в працях В. Андрущенка, Б. Гершунського, І. Зязюна, С. Клепка, В. Лутая, М. Михальченка, С. Подмазіна, М. Полані та ін.

Проблему особистісно-орієнтованого навчання досліджували й відомі психологи – К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Г. Балл, І. Бех, О. Бодальов, Л. Божович, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Петровський, В. Петровський, В. Рибалка, В. Столін, В. Татенко, І. Якиманська та ін.

Педагогічні аспекти особистісно-орієнтованого навчання у своїх роботах визначали М. Алексєєв, С. Бондаревська, О. Газман, С. Гончаренко, І. Котова, В. Кремень, С. Кульневич, О. Пехота, В. Рибалка, В. Сериков, С. Шиянов та ін.

Методичні особливості інноваційних педагогічних технологій у вищій школі висвітлено в роботах О. Барабанщикова, В. Бондаря, В. Вергасова, А. Вербицького,

В. Загвязинського, В. Лозової, О. Мороза, О. Пехоти, О. Пометун, В. Рибалки, Г. Троцько, Г. Яворської та ін.

Незважаючи на такий загальний робіт, проблема особистісно-орієнтованого навчання у відомчих вищих юридичних навчальних закладах до сьогодні залишається недослідженою. Тільки окремі аспекти нових підходів до викладання юридичних дисциплін були предметом аналізу в роботах Р. Валєєва, В. Найди, В. Грибана, В. Корнєшука, Г. Яворської та ін. Інноваційні підходи до організації педагогічного процесу в навчальних закладах МВС України було розглянуто в працях М. Анісімової, М. Ануфрієва, О. Бандурки, Е. Клімова, Д. Кобзіна, Я. Кондратьєва, В. Кройтера, О. Мартиненко, Н. Матюхіної, А. Москаленко, В. Медведєвої, О. Морозова, Т. Морозова, Ю. Музиканкіна, В. Синьова, І. Рущенко, С. Сливки, В. Соболева, А. Стародубцева, В. Щербини, О. Яриша та ін. Проблема активізації пізнавальної діяльності курсантів в умовах нових підходів до навчання знайшла відображення в дослідженнях В. Косарєвської, С. Левченка, Н. Гончарової, В. Тітяєва, Г. Яворської та ін. Окремі аспекти особистісно-орієнтованого навчання та виховання розкрито в працях А. Белошицького, І. Радомського, В. Синьова, Д. Супруна, Г. Суходольського та ін.

Проте й надалі нерозглянутими постають такі аспекти означеної проблеми як зміст і структура особистісно-орієнтованого навчання курсантів відомчих вищих юридичних навчальних закладів; дидактичні умови реалізації освітньої парадигми, яка має особистісну спрямованість; критерії ефективності особистісно-орієнтованого навчання у вищих означеного профілю. На жаль, поза увагою науковців залишаються питання, пов'язані з особливостями курсанта як суб'єкта педагогічного процесу. Недостатньо висвітлено постає і специфіка організації навчального процесу у відомчих вищих юридичних навчальних закладах. Саме це й зумовлює **актуальність** обраної теми дослідження.

Отже, дидактична значимість зазначеної проблеми та її недостатня розробленість в умовах вищого юридичного навчального закладу, потреба в розробці педагогічною наукою і практикою технології особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих навчальних юридичних закладів, а також необхідність усунення визначених суперечностей обумовили вибір теми дослідження **«Дидактичні умови реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Слов'янського державного педагогічного університету «Гуманізація навчально-виховного процесу» (протокол № 9 від 28.12.1997 р.). Тему затверджено Вченою радою Слов'янського державного педагогічного університету (протокол № 3 від 25.03.2008) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26.04.2011).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів у вищих юридичних навчальних закладах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. З'ясувати зміст особистісно-орієнтованого навчання та окреслити його структуру.

2. Окреслити особливості курсанта вищого юридичного навчального закладу як суб'єкта педагогічного процесу.

3. Виявити й теоретично обґрунтувати дидактичні умови, що забезпечують ефективність реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів.

4. Розробити та експериментально перевірити дидактичну модель реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих навчальних юридичних закладів.

Об'єктом дослідження є процес навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів.

Предмет дослідження – дидактичні умови, що забезпечують ефективність реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів.

У дослідженні було висунуто **припущення** про те, що ефективність особистісно-орієнтованого навчання курсантів відомчих вищих юридичних закладів залежить від реалізації комплексу дидактичних умов, а саме забезпечення дидактичної готовності курсантів та викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання; впровадження особистісно-орієнтованої технології навчання; створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища; створення особистісно-орієнтованих засобів навчання. За умов реалізації такого комплексу спостерігатиметься позитивна динаміка мотивації досягнення, пізнавальної активності, самостійності та суб'єктності курсантів.

Методологічною основою дослідження є підхід до навчання як до суспільного явища, цілісної та взаємопов'язаної системи.

Теоретичну основу дослідження склали ідеї відомих мислителів, що становлять філософську-світоглядну основу гуманістичної освітньої парадигми (Сократ, Платон, Аристотель, М. Квінтіліан та ін.). Подальшого розвитку гуманістичні ідеї набули в роботах А. Дістерверга, Я. Коменського, Д. Локка, Й. Пестолоцці, Ж.-Ж. Руссо. Концептуальні педагогічно-психологічні засади особистісно-орієнтованого навчання були досліджені К. Абульхановою-Славською, Б. Ананьєвим, А. Асмоловим, Г. Баллом, Д. Белухіним, О. Бодальовим, О. Бондаревською, Л. Виготським, В. Давидовим, В. Кременем, М. Кузнецовим, О. Пехотою, В. Рибалкою, Г. Селевка, В. Сериковим, О. Савченко, А. Петровським, С. Рубінштейном, А. Хуторським, І. Якиманською та ін. Військово-педагогічні засади навчання та формування особистості в умовах військового середовища стали об'єктом вивчення в роботах О. Барабанщикова, А. Белошицького, В. Синьова, Г. Яворської, В. Ягупова та ін.

Методи дослідження. Відповідно до визначених завдань і для перевірки вихідних припущень у дисертаційному дослідженні було використано методи: *теоретичні*: аналіз філософської, педагогічно-психологічної та методичної літератури для уточнення ключових понять дослідження; метод абстрагування та моделювання для побудови дидактичної моделі реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів; метод аналізу та синтезу для визначення сукупності дидактичних умов; *емпіричні методи* (анкетування, опитування,

тестування, спостереження, бесіда) використано для моніторингу педагогічного процесу; *метод педагогічного експерименту* для перевірки ефективності дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів.

Принагідно було застосовано статистичний метод для опрацювання результатів експериментів, аналізу одержаних даних і з'ясування кількісних залежностей між явищами і процесами, що досліджувались.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Донецького юридичного інституту МВС України, Луганського державного університету внутрішніх справ. Усього експериментальною роботою було охоплено 896 курсантів і 38 викладачів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* виявлено особливості курсанта вищого юридичного навчального закладу як суб'єкта педагогічного процесу; розроблено дидактичну модель реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів у застосуванні до відомчих юридичних вишів; запропоновано програму підвищення рівня готовності викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів;

- *удосконалено* технологію особистісно-орієнтованого навчання та критерії аналізу (самоаналізу) особистісно-орієнтованих семінарських занять;

- *дістали подальшого розвитку* положення щодо суб'єкт-суб'єктної взаємодії у педагогічному процесі, положення про методи і прийоми особистісно-орієнтованого навчання.

Одержані результати доповнюють теорію навчання, розкривають сутність і структурні компоненти особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено й експериментально перевірено дидактичну модель реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів, що дає можливість її широкого впровадження в практику вищих юридичних навчальних закладів. Доведено ефективність окреслених дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання як засобу розвитку позитивної навчальної мотивації, пізнавальної активності та самостійності курсантів; разом з колективом авторів створено та впроваджено в навчальний процес особистісно-орієнтовані дидактичні засоби: навчальний посібник-практикум «Історія держави і права України» (рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України), різнорівневі навчальні завдання, методичні рекомендації для самостійної роботи курсантів; запропоновано програму підвищення рівня готовності викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів у вищих юридичних навчальних закладах та методичні рекомендації до реалізації особистісно-орієнтованої технології навчання у вищих юридичних навчальних закладах.

Впровадження результатів дослідження. Основні результати дослідження й рекомендації щодо реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів впроваджено в педагогічний процес Донецького юридичного інституту МВС України (акт впровадження № 343 від 24.11.2011), Луганського державного

університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка (акт впровадження від 24.11.2011), Одеського державного університету внутрішніх справ (акт від 12.11.2011 № 231), Донецького ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою (довідка № 85 від 25.11.2011).

Особистий внесок автора в працях, написаних у співавторстві, полягає в уточненні сутності поняття «особистісно-орієнтоване навчання», визначенні особливостей курсанта вищого юридичного навчального закладу як суб'єкта педагогічного процесу та обґрунтуванні дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

Вірогідність наукових положень, отриманих результатів дослідження та висновків забезпечено обґрунтованістю базових теоретичних положень; використанням комплексу взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його об'єкту, предмету, меті й завданням наукового пошуку на кожному етапі дослідження; репрезентативністю вибірки для експериментальної роботи; впровадженням результатів дослідження в педагогічний процес вищих юридичних навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження були обговорені на: міжвузівській науково-практичній конференції «Питання впровадження кредитно-модульно-рейтингової системи у навчальний процес (2007 р., м. Горлівка); міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності» (2010 р., м. Донецьк); III міжнародній науково-практичній конференції «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави (2011 р., м. Одеса); міжнародних науково-педагогічних конференціях «Актуальні проблеми юридичної та екстремальної психології» (2011 р., м. Макіївка), «Підготовка працівників міліції (поліції): державні та міжнародні стандарти (2011 р., м. Донецьк); регіональний круглий стіл «Філософсько-світоглядні аспекти становлення і розвитку духовної культури студентської та курсантської молоді (2011 р., м. Донецьк).

Результати дослідження доповідалися на засіданнях кафедри педагогіки Слов'янського державного педагогічного університету.

Публікації. Результати дослідження відображено в 14 публікаціях, а саме: 1 навчальному посібнику, 7 статтях у наукових фахових виданнях, 6 матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінок, основний текст – 189 сторінок, список використаної літератури нараховує 333 найменування. Робота містить 10 таблиць, 5 малюнків та 7 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, з'ясовано мету й завдання дослідження, сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення, описано методи дослідження та подано положення, які винесено на захист, обґрунтовано достовірність результатів дослідження, наведено дані про апробацію одержаних результатів і впровадження в практику вищої школи.

У першому розділі «**Теоретичні засади реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів**» здійснено теоретичний аналіз наукових джерел із досліджуваної проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі; подано характеристику різних підходів до особистісно-орієнтованого навчання; розкрито зміст поняття «особистісно-орієнтоване навчання», визначено його структуру та окреслено вимоги до його ефективної реалізації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що розгляд змісту особистісно-орієнтованого навчання та визначення дидактичних умов його реалізації видається неможливим без урахування здобутків філософсько-педагогічної думки на різних історичних етапах розвитку людства. Ідеї розвитку особистості через навчання зародилися в античному періоді історії. Незважаючи на особливості розвитку освітньо-виховної практики середньовіччя, певні гуманістичні погляди філософів античності були розвинені в трактатах тогочасних філософів, а людська культура збагачена християнськими ідеями любові до ближнього. Розвиток ідеї особистісно-орієнтованого навчання в межах культурної парадигми відбувається в епоху Відродження. На цьому етапі активно змінюються підходи до навчання, педагогічні ідеї здебільшого орієнтовані на гуманне ставлення до тих, хто навчається, на організацію навчання, яке створює умови для вільного розвитку особистості. Проте поворотним пунктом не тільки у формуванні наукового світогляду, нових підходів до вивчення навколишнього світу, але й значущим в обґрунтуванні особистісно-орієнтованого підходу до навчання стає епоха Нового часу.

Поняття особистісно-орієнтованого навчання є складним поняттям, для глибокого розуміння якого необхідним постає аналіз його змісту та обсягу. З'ясування педагогічного змісту та статусу категорії «особистісно-орієнтоване навчання» передбачає визначення її місця в категорійно-понятійній системі педагогіки й, насамперед, встановлення її взаємозв'язків з поняттями «формування та розвиток особистості» й «навчання».

Аналіз різних підходів до розуміння «особистісно-орієнтованого навчання» дає підстави стверджувати, що на сьогодні це поняття не має чіткої дефініції. В роботах дослідників поняття «особистісно-орієнтоване навчання» розглянуто як:

- навчальну діяльність, що забезпечує створення умов для розвитку індивідуальності учня та реалізації його суб'єктного досвіду (психолого-педагогічна концепція І. Якиманської);

- навчання, яке орієнтоване на особистість, на створення умов для повноцінного прояву й розвитку функцій особистості (дидактична концепція В. Серикова);

- культурний процес, рухомими силами якого є особистісні смисли, діалог і співпраця його учасників у досягненні мети їх культурного саморозвитку (культурологічна концепція О. Бондаревської);

- особливий тип педагогічної діяльності, організаційне оформлення якого орієнтовано на врахування типу психічного розвитку особистості, особистісних можливостей і особливостей педагога тощо (проектна концепція М. Алексєєва) тощо.

У межах дослідження *особистісно-орієнтоване навчання курсантів ми розуміємо як організований певним чином процес суб'єктно-суб'єктної взаємодії (співпраці) викладача та курсанта, який спрямовано не тільки на засвоєння знань, умінь та навичок, на формування наукового світогляду, а й на врахування суб'єктивного досвіду, реальних навчальних можливостей, потреб, інтересів та розв'язок потенційних інтелектуальних і пізнавальних здібностей, суб'єктності та творчої самореалізації як курсантів, так і викладачів у процесі навчання.*

Встановлено, що особистісно-орієнтоване навчання являє собою динамічну систему – сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють певну цілісність та взаємодіють між собою.

Основними структурними компонентами особистісно-орієнтованого навчання є мета, завдання, зміст, форми та методи, контроль, оцінка суб'єктного досвіду життєдіяльності, набутого молоддю до навчання у вищому навчальному закладі. Жодний компонент системи не може бути заміненим на інший або на їх сукупність, оскільки система перестас функціонувати, відокремлення будь-якого елемента системи призводить до її руйнації. За всіма компонентами особистісно-орієнтоване навчання має суттєві відмінності від традиційного підходу до навчання, тому що теоретичну основу особистісно-орієнтованого навчання, становлять інші концептуальні засади.

За своєю метою особистісно-орієнтоване навчання спрямовано не на запам'ятовування готових знань, а, перш за все, на розвиток потенційних можливостей курсантів, на особистісний розвиток та творчу реалізацію як курсантів, так і викладачів.

Суть особистісно-орієнтованої системи навчання визначається тією роллю, яку система навчання відводить для викладача й курсанта у визначенні смислу й цілей навчання. Чим більше система дозволяє курсанту впливати на процес навчання, тим особистісна спрямованість цієї системи є більшою.

На підставі системного підходу до особистісно-орієнтованого навчання було побудовано дидактичну модель реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів у вищих навчальних юридичних закладах (рис. 1).

Системний підхід дозволяє структурувати процес навчання загалом та кожний його компонент зокрема: ланки процесу особистісно-орієнтованого навчання як відбиття взаємозв'язку актів діяльності викладача та курсанта; принципи особистісно-орієнтованого навчання як систему вимог до обрання та реалізації компонентів навчального процесу; методи особистісно-орієнтованого навчання як систему, побудовану на основі врахування багатовимірності їх ознак та властивостей.

Усі компоненти дидактичної моделі презентовані закономірним взаємним зв'язком. Цілі й завдання особистісно-орієнтованого навчання постають вихідними у визначенні, уточненні й удосконаленні змісту навчання, яке, в свою чергу, впливає на уточнення завдань особистісно-орієнтованого навчання. На зміст особистісно-орієнтованого навчання й організацію навчального процесу значною мірою впливають принципи навчання. Вони постають визначальними і для обрання методів і форм особистісно-орієнтованого навчання.

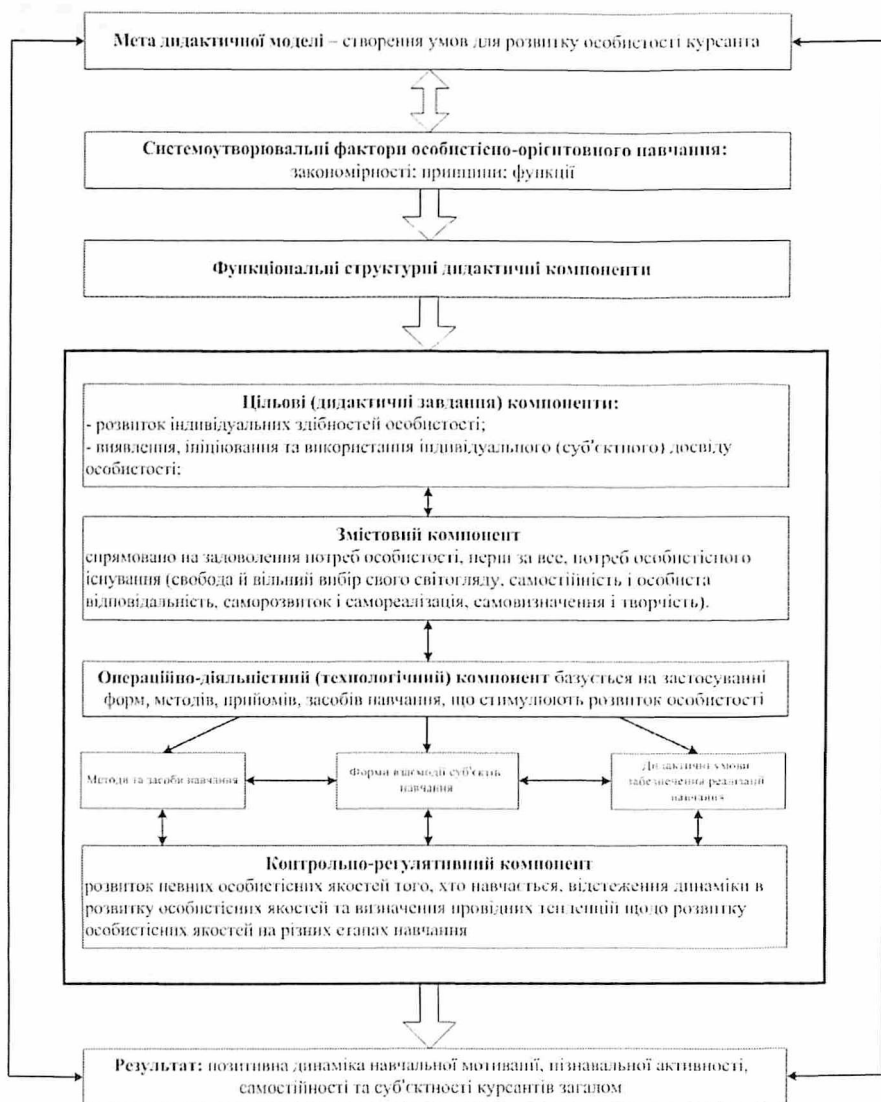

Рис. 1. Дидактична модель реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів

Розглядаючи процес особистісно-орієнтованого навчання у вищих юридичних навчальних закладах, необхідно враховувати особливості курсанта як суб'єкта

педагогічного процесу. За своїм статусом (а отже, й за правами та обов'язками) курсант суттєво відрізняється від студента. Спектр діяльності курсантів є більшим за спектр діяльності студентів, адже курсант займається не тільки навчальною діяльністю, а й службовою. В умовах вищих навчальних закладів МВС України службову діяльність (несення служби у складі добових нарядів із забезпечення діяльності вищого навчального закладу та його структурних підрозділів) розглядають як один із видів навчальної діяльності та практичної підготовки курсантів до майбутньої професії.

Навчальна діяльність не є для курсанта єдиною, центральною і найбільш значущою сферою. Курсантові доводиться переключати соціальні «реєстри», бо як рядовий міліції курсант постає об'єктом впливу з боку адміністративно-командного складу навчального закладу, й тільки в процесі навчання він може актуалізувати себе як суб'єкт педагогічного процесу, постаючи партнером викладача в побудові суб'єкт-суб'єктних відносин.

Головним орієнтиром у реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих навчальних юридичних закладів, на нашу думку, має бути поетапний розвиток суб'єктності. Адже подальша службова діяльність курсантів потребує від них прояву самостійності у виявленні, оцінюванні, використанні великого обсягу інформації та ініціативи й відповідальності за будь-яких умов.

До особливостей курсанта як суб'єкта педагогічного процесу, доцільно віднести:

- підвищені вимоги до особистих, ділових і моральних якостей, фізичної підготовки і стану здоров'я, які необхідні для виконання покладених на міліцію завдань;

- виконання в процесі навчання правоохоронних функцій як особами рядового складу органів внутрішніх справ;

- наявність певних обмежень прав, що пов'язано зі службою (заборонено займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю, брати участь в об'єднаннях громадян тощо);

- дотримання суворої ієрархії (субординації) залежно від посади, наказу (розпорядження), спеціального звання, вимог присяги, навчальної та службової дисципліни.

Екстраполюючи категорію суб'єкта на педагогічний процес, слід зазначити, що курсант постає суб'єктом навчання тоді, коли працює на вищому рівні активності, ініціює та здійснює пізнавальну діяльність і бере на себе відповідальність за свої дії. Саме ці вимоги й закладено в модель випускника сучасного українського вишу. Основу моделі створюють такі властивості людини, як стан її організму (фізичний розвиток), стан психіки (психічний розвиток) та інтегрованості людини в суспільство (сформованість її особистісних якостей). Центральним елементом моделі постає психічний розвиток, який відбиває індивідуальність того, хто навчається, і характеризується гармонійно розвинутими сферами людини. До основних сфер людини належать інтелектуальна, мотиваційна, емоційна, вольова, предметно-практична, екзистенційна сфера та сфера саморегуляції.

Серед аналізованих сфер курсанта як суб'єкта педагогічного процесу в дослідженні розглянуто мотиваційну (визначення рівня навчальної мотивації),

діяльнісну (визначення рівнів розвитку пізнавальної активності та самостійності) та емоційну (вияв емоційного оцінного ставлення курсанта до викладача) сфери. До того ж, саме означені сфери дають можливість простежити динаміку розвитку суб'єктності курсанта в реалізації особистісно-орієнтованого навчання. Відповідно до названих сфер поіменовано й критерії ефективності реалізації особистісно-орієнтованого навчання, які одночасно постають і параметрами особистісного розвитку та творчої самореалізації учасників педагогічного процесу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та практичний досвід дозволяють дещо деталізувати критерії та розглянути зміст зазначених критеріїв ефективності реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів.

Відповідно до *мотиваційного критерію* в процесі навчання відбувається розвиток мотиваційної сфери курсантів, усвідомлення ними мотивів власних дій, поведінки й навчальної діяльності. У процесі навчання створюються умови для засвоєння курсантами засобів самоконтролю та самооцінки, заохочення їх ініціативи й активності в педагогічному процесі.

Суть *діяльнісного критерію* полягає в: організації індивідуальної діяльності курсантів щодо осмислення та опрацювання навчального матеріалу; стимулюванні курсантів до вибору та самостійного використання різних способів виконання навчальних завдань; створенні ситуації вибору та умов для прояву пізнавальної активності та наданні пріоритетності індивідуальній і самостійній роботі курсантів.

Емоційний критерій передбачає створення позитивного емоційного настрою на роботу всіх учасників педагогічного процесу, підтримку позитивних емоцій у процесі навчання (ситуація успіху, доброзичливість, сприятливий психологічний клімат тощо). Цей критерій дає можливість виявити й підтримати відкритість і незакомплексованість усіх суб'єктів педагогічного процесу, а також налагодити взаємний зворотний зв'язок та демонстрацію зацікавленої реакції педагога на пропозиції, побажання і зауваження з боку курсантів.

У другому розділі «**Обґрунтування дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів**» вивчено стан реалізації особистісно-орієнтованого навчання у вищих юридичних навчальних закладах, визначено дидактичні умови особистісно-орієнтованого навчання, що забезпечують ефективність реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів та окреслено шляхи їх реалізації у вищих юридичних навчальних закладах.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту дають підстави стверджувати, що на сьогодні у вищих навчальних юридичних закладах переважає традиційна технологія навчання – технологія, що характеризується чіткою регламентацією навчальної діяльності та примусовістю навчальних процедур; централізацією контролю та орієнтацією викладача на середнього курсанта. За таких умов організації навчальної діяльності курсант постає підпорядкованим об'єктом навчальних впливів педагога, тоді як педагог, є командиром і єдиним ініціативним суб'єктом педагогічного процесу. За традиційною технологією методи засвоєння знань ґрунтуються на повідомленні готових знань, навчанні за зразком, механічній пам'яті та репродуктивному відтворюванні. Зазначена технологія дуже слабо пов'язана із внутрішнім життям курсанта, з його різноманітними запитамми й

потребами і не створює дидактичних умов для розвитку навчальної мотивації, пізнавальної активності, самостійності та суб'єктності загалом.

Результати проведеного анкетування свідчать про те, що більшість викладачів виявляють зацікавленість до інноваційних підходів у навчанні та мають бажання одержати знання про технології особистісно-орієнтованого навчання. Серед причин, які перешкоджають реалізації інноваційних технологій, викладачами названо власну психологічну невідповідність до особистісно-орієнтованого навчання; недостатній рівень знань про методiku й технологію особистісно-орієнтованого навчання; низький рівень пізнавальної активності та самостійності курсантів; перевантаженість навчальних програм великим обсягом навчальної інформації й недостатню кількість аудиторного навчального часу для опрацювання навчального матеріалу.

Отримані під час дослідження дані дали підстави припустити, що реалізація комплексу дидактичних умов особистісно-орієнтованого навчання курсантів у педагогічний процес вищих юридичних навчальних закладів надасть можливість побудувати новий формат суб'єктно-суб'єктних відносин між учасниками педагогічного процесу.

До дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів віднесено такі умови, як формування у курсантів позитивної навчальної мотивації та їх дидактична готовність до особистісно-орієнтованого навчання у вищому навчальному закладі; дидактичну готовність викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання у вищих юридичних навчальних закладах; створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища у процесі навчання; розробку особистісно-орієнтованої технології навчання; створення особистісно-орієнтованих дидактичних засобів навчання (навчальних посібників, навчально-методичних рекомендацій для самостійної роботи тощо).

Крім знання дидактичних умов необхідним постає знання шляхів реалізації зазначених умов. Перш за все, це шлях розроблення заходів, які спрямовано на більш швидке подолання труднощів адаптаційного періоду в курсантів; упровадження в навчальний процес факультативної навчальної дисципліни «Основи самостійної навчальної діяльності курсантів»; надання реальної можливості вибору способів навчальної діяльності курсантам для вивчення навчальних дисциплін. Одним із головних шляхів реалізації дидактичних умов, які пов'язані з готовністю викладачів впроваджувати особистісно-орієнтовані технології в навчання, є організація ефективної роботи курсів підвищення кваліфікації, шкіл педагогічної майстерності у вищих юридичного профілю; видання авторських навчальних посібників, методичних рекомендацій з проблематики вищої школи з урахуванням специфіки вищих юридичних навчальних закладів. Проведення різноманітних конкурсів в інституті (наприклад, «Кращий лектор року», «Кращий викладач року», «Краща методична розробка навчального заняття») сприятиме підвищенню рівня готовності викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів. До того ж створення умов для розвитку та саморозвитку викладачів у вищих юридичних навчальних закладах стане в пригоді для реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів.

Третій розділ «Експериментальна перевірка дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів» становить собою дослідно-експериментальну частину дисертації, в якій ідеться про засоби перевірки окреслених дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів та відстеження впливу особистісно-орієнтованого навчання на подальший розвиток мотивації досягнення, пізнавальної активності, самостійності та суб'єктності курсантів вищих юридичних навчальних закладів.

За результатами проведеної системної методичної роботи з підвищення рівня готовності викладачів до особистісно-орієнтованого навчання та набуття знань щодо організації особистісно-орієнтованої технології навчання в процесі формувального етапу педагогічного експерименту, одержано позитивні зрушення в готовності викладачів професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, які брали участь в експерименті з організації особистісно-орієнтованого навчання курсантів.

Одержані дані дозволили зафіксувати певну тенденцію до збільшення серед опитуваних кількості тих, хто має високий та середній рівень готовності до організації особистісно-орієнтованого навчання курсантів та до зменшення кількості тих викладачів, які мали низький рівень такої готовності. Так, після проведення системних методичних заходів, які спрямовано на підвищення рівня дидактичної готовності до особистісно-орієнтованого навчання та педагогічних інновацій високий рівень готовності продемонстрували 28,94% викладачів, що на 7,89% вище за показники вхідного контролю; середній рівень складає 44,73%, показники низького рівня зменшилися на 13,18% і склали 28,94%.

За підсумками проведеного дослідження було удосконалено особистісно-орієнтовану технологію, а саме розроблено структуру особистісно-орієнтованого семінарського заняття, яка в процесі навчання покликана відігравати роль орієнтиру для конструювання особистісно-орієнтованих семінарських занять. До структури було включено такі етапи, як:

- організаційний етап (мобілізація курсантів та активізація їхньої уваги, створення доброзичливої робочої атмосфери для проведення семінарського заняття; визначення місця семінарського заняття в структурно-логічній схемі навчальної дисципліни; вибір (за участю курсантів) форм, методів та прийомів навчання; формування особистісних очікувань від семінарського заняття);

- етап мотивації та стимулювання навчальної діяльності (мотивація навчальної діяльності курсантів викладачем; позитивна установка на роботу; визначення разом з курсантами особистісно значущих цілей навчальної діяльності, яких необхідно досягнути протягом семінарського заняття; визначення показників (орієнтирів) досягнення визначених цілей (які знання, уміння та навички будуть про це свідчити);

- етап організації пізнавальної діяльності курсантів (створення умов для прояву індивідуальності та творчості курсантів у процесі навчальної діяльності; варіативність у виборі способів навчальної діяльності; вибір курсантами навчальних завдань та способів їх виконання в процесі семінарського заняття; варіативність завдань для самостійного опрацювання (диференціація за рівнями складності та способів виконання);

- етап організації регулятивно-корекційної роботи курсантів (обов'язкова організація індивідуальної та групової рефлексії щодо особистісних та навчальних досягнень; визначення особистісних навчальних траєкторій курсантів у процесі їх роботи на семінарському занятті та аналіз цієї траєкторії; участь курсантів у виправленні допущених помилок; осмислення їх причин, порівняння отриманих результатів з очікуваним результатом).

За зазначеною структурою було розроблено критерії аналізу (самоаналізу) семінарського заняття. Серед основних критеріїв особистісно-орієнтованої діяльності викладача на семінарському занятті було запропоновано такі критерії як: формування на семінарському занятті позитивної мотивації учіння; актуалізація на семінарському занятті суб'єктивного досвіду курсанта; створення умов для прояву пізнавальної активності курсантів (ситуація вибору та успіху тощо); організація особистісно-орієнтованої взаємодії, спільної творчої діяльності тощо.

Аналізуючи педагогічну діяльність викладачів, слід звернути увагу на те, що в експериментальних групах у процесі навчання було організовано педагогічну взаємодію, яка базувалась на суб'єкт-суб'єктних взаєминах. Викладачам-учасникам педагогічного експерименту вдалося створити особистісно-орієнтоване освітнє середовище (комфортні умови навчання, спілкування тощо), яке дозволяє налагодити щирі, довірливі стосунки між викладачами й курсантами, ефективно побудувати педагогічний процес та створити умови для розвитку навчальної мотивації, пізнавальної активності, самостійності та суб'єктності курсантів.

Апробація дидактичної моделі реалізації особистісно-орієнтованого навчання проводилася на базі Донецького юридичного інституту. Для реалізації завдань формувального етапу педагогічного експерименту було сформовано з курсантів I-го та 2-го курсів контрольні (КГ) та експериментальні групи (ЕГ). Формування контрольних та експериментальних груп відбувалося за такими принципами, як приблизно однакові показники щодо кількості курсантів, успішності та якості знань в експериментальних та контрольних групах. Формувальний етап педагогічного дослідження відбувався в два етапи.

На першому етапі у 2009/10 навчальному році до участі в дослідженні було залучено 104 курсанти I курсу (2009 року набору) та 104 курсанти 2 курсу (2008 року набору) контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) груп.

На другому етапі у 2010/11 навчальному році продовжували брати участь тільки курсанти 2 курсу (2009 року набору), які навчалися за експериментальною програмою два роки. Отже, курсанти 2 курсу (2008 року набору) вивчали в умовах особистісно-орієнтованого навчання протягом 1 року одну професійно-орієнтовану навчальну дисципліну «Історія держави та права зарубіжних країн». Проте курсанти експериментальних груп 2009 року набору протягом 2 років в умовах особистісно-орієнтованого навчання вивчали на I курсі навчальну дисципліну «Історія держави та права України», а на II курсі – «Історія держави та права зарубіжних країн».

Задля вивчення ефективності дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів у контрольних та експериментальних групах проводилося анкетування курсантів, спостереження за їх навчальною діяльністю на семінарських заняттях, що дозволило виявити позитивну динаміку за визначеними критеріями. Порівняльні результати в контрольних та експериментальних групах

після завершення експерименту в рівнях пізнавальної активності курсантів подано на рис. 2, 3.

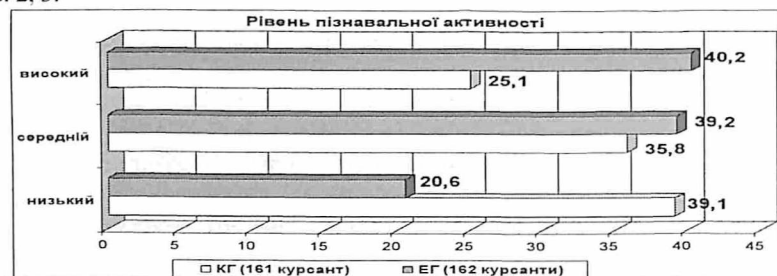

Рис.2. Порівняльний розподіл рівнів пізнавальної активності курсантів (%)

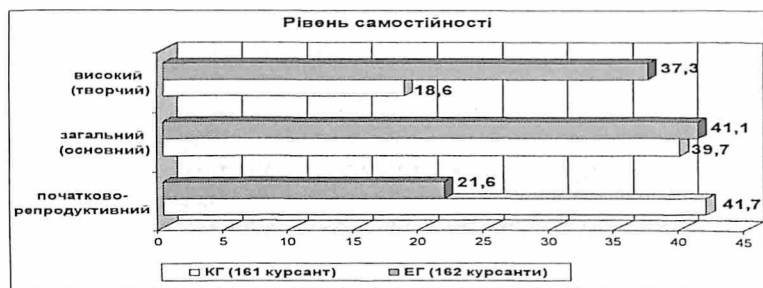

Рис.3. Порівняльний розподіл рівнів самостійності курсантів (%)

Результати формувального експерименту підтвердили теоретичні припущення про ефективність визначених дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів. Інтерпретація одержаних результатів дозволяє стверджувати, що в процесі дослідно-експериментальної роботи висунута нами гіпотеза знайшла повне підтвердження, а застосування методів математичної статистики дозволило підтвердити ефективність експериментальної роботи й остаточно переконатися, що саме завдяки дидактичним умовам реалізації особистісно-орієнтованого навчання відбуваються позитивні зрушення в мотивації досягнення, пізнавальної активності, самостійності та суб'єктності курсантів загалом.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило основні положення висунутої гіпотези й дозволило прийти до таких висновків:

1. У теоретичній частині дослідження було визначено центральні поняття, що становлять функціонально-семантичне поле особистісно-орієнтованого навчання. Навчання являє собою процес суб'єктно-об'єктної взаємодії, де той, хто вчиться, отримує, а той, хто навчає, активно передає знання та свій досвід, при цьому

декларується основна мета навчання – формування особистості. Зміст такого навчання розуміють, як правило, як певний обсяг інформації, який призначено для засвоєння тим, хто навчається, та закріплення відповідними вміннями та навичками. Для традиційного підходу розвиток індивідуальних здібностей є другорядним, побічним результатом навчання. Коли визначають зміст особистісно-орієнтованого навчання, то ведуть мову про задоволення потреб особистості й, перш за все, потреб особистісного існування: свобода й вільний вибір свого світогляду, самостійність і особистісна відповідальність, саморозвиток і самореалізація, самовизначення і творчість.

Особистісно-орієнтоване навчання ми розуміємо як організований певним чином процес суб'єктно-суб'єктної взаємодії (співпраці) викладача та курсанта як рівноправних учасників цього процесу, який спрямовано не тільки на засвоєння знань, умінь та навичок, на формування наукового світогляду, а й на врахування суб'єктивного досвіду, реальних навчальних можливостей, потреб, інтересів та розвиток потенційних інтелектуальних і пізнавальних здібностей, суб'єктності та творчої самореалізації як курсантів, так і викладачів у процесі навчання.

2. Одним із центральних понять нашого дослідження є поняття «особистість». У межах особистісно-орієнтованого навчання особистість визначають як цілісну людську індивідуальність, яка проявляється в єдності її природних і соціальних якостей та постає суб'єктом власної життєдіяльності й розвитку. В дослідженні поняття «особистість» екстраполюється на поняття «особистість курсанта».

Для ефективної реалізації особистісно-орієнтованого навчання у вищих юридичних навчальних закладах було визначено особливості соціального статусу курсанта порівняно зі студентом. Було з'ясовано, що спектр діяльності курсантів є більш широким за спектр діяльності студентів, адже курсант займається не тільки навчальною діяльністю, а й службовою. На основі виокремлених особливостей соціального статусу курсанта вищого юридичного навчального закладу було оформлено портрет курсанта як суб'єкта педагогічного процесу, який складається з таких характеристик, як професійні та ділові, соціально-психологічні та моральні якості курсанта, які визначають його здатність навчатися й займатися службовою діяльністю в умовах відомчих вищих юридичних навчальних закладів та одержувати позитивні результати.

3. На сьогодні педагогічний процес у переважній більшості юридичних вищих навчальних закладів, як випливає з констатувального етапу педагогічного дослідження, є слабо спрямованим на особистісно-орієнтоване навчання. Не можна залишати поза увагою той факт, що в практиці застосування елементів особистісно-орієнтованого навчання (за результатами опитування викладачів ДЮО) існує низка проблем щодо способів реалізації означеного навчання та напрямків їх розв'язання: а) відсутня увага з боку викладачів до пізнавальної активності, самостійності та прагнень курсантів до самоактуалізації; б) більшість викладачів є необізнаними з технологією особистісно-орієнтованого навчання та не розуміють її цінності й переваг порівняно з іншими педагогічними технологіями; в) частина викладачів не вміє (або не бажає) використовувати активні та інтерактивні форми та методи організації навчальної діяльності; г) переважна більшість викладачів орієнтує курсантів не на самостійне здобуття знань, а на сприймання інформації через

викладача; д) недостатньо уваги приділено з боку викладачів формуванню позитивної мотивації в навчально-професійній діяльності курсантів.

4. Динаміка розвитку дидактичної моделі реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих навчальних юридичних закладів залежить від комплексу дидактичних умов. Від реалізації дидактичних умов залежить успішність та ефективність процесу навчання. До таких умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів віднесено: формування позитивної навчальної мотивації курсантів та їх дидактичну готовність до особистісно-орієнтованого навчання; готовність викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання; створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища; розробку особистісно-орієнтованої технології; створення особистісно-орієнтованих дидактичних засобів.

5. Для проведення експериментальної роботи було розроблено методика формувального етапу, а саме розроблено план-програму, обрано засоби проведення експерименту та спосіб аналізу результатів, оброблено та проаналізовано експериментальні дані. Суть цієї методики полягає в експериментальній перевірці окреслених дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів та відстеженні впливу особистісно-орієнтованого навчання на подальший розвиток мотивації досягнення, пізнавальної активності, самостійності та суб'єктності курсантів вищих юридичних навчальних закладів.

На формувальному етапі експерименту було використано такі методи, як анкетування курсантів для вивчення мотивів учіння; бесіди з викладачами та їх анкетування щодо мотивації професійної діяльності та готовності викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання; спостереження за організацією педагогічного процесу та характером взаємодії між викладачами й курсантами в процесі відвідування семінарських занять та такий педагогічний інструментарій як анкета щодо вивчення факторів, які перешкоджають курсантам максимально виявляти свій навчальний потенціал; анкета щодо вивчення мотивів учіння курсантів; анкета для вивчення суб'єктності курсантів; карта діагностики готовності викладача до реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

6. На основі результатів формувального етапу педагогічного експерименту доведено, що виокремлена сукупність дидактичних умов забезпечує ефективну реалізацію особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів. У процесі дослідження вдалося відстежити динаміку мотивації досягнення, пізнавальної активності, самостійності та суб'єктності курсантів загалом. Отримані в ході експерименту результати дають підстави вважати, що вихідна гіпотеза була правильною, поставлені завдання виконано, мету досягнуто. Одержані теоретичні й практичні висновки забезпечують реалізацію особистісно-орієнтованого навчання курсантів у вищих юридичних навчальних закладах.

Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів проблеми. Перспективи подальшої роботи з проблеми особистісно-орієнтованого навчання можуть бути пов'язані з розробкою моделі особистісно-орієнтованої самостійної роботи курсантів вищих юридичних навчальних закладів, особистісно-орієнтованою методикою викладання різних навчальних дисциплін у вищих юридичних навчальних закладах, методикою оцінювання навчальних та особистісних досягнень

курсантів в умовах особистісно-орієнтованої парадигми.

З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальше вдосконалення якості підготовки курсантів вищих юридичних навчальних закладів.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО В ПУБЛІКАЦІЯХ: Навчально-методичний посібник

1. Історія держави і права України [Текст] : практикум : навч. посіб. / А.С. Шевченко, Л.І. Суюсанов, Г.В. Мухіна [та ін.] ; за ред. А.С. Шевченка. - Донецьк : ДЮІ, 2011. - 305 с. (рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, лист від 06.03.2012 №1/11-3100).

Статті у наукових фахових виданнях

2. Мухіна Г.В. Проблеми особистісно-орієнтованого навчання у вищих юридичних закладах освіти МВС України / Г.В. Мухіна // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наук. праць. – XL / За заг. ред. проф. В.І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2008. – С. 48-53.

3. Авдіянець Г.Г. Методологічні та гносеологічні засади дослідження феномену особистісно-орієнтованого навчання / Г.Г. Авдіянець, Г.В. Мухіна // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наук. праць. – XLIV / За заг. ред. проф. В.І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2009. – С. 142-150.

4. Смоктій А.О. Формування курсанта як суб'єкта навчальної діяльності / А.О. Смоктій, Г.В. Мухіна // Збірник наукових праць «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2011. - С. 500-506.

5. Мухіна Г.В. До питання про аналіз основних компонентів особистісно-орієнтованої дидактичної системи / Г.В. Мухіна // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2011. - №2. - С.112-116.

6. Мухіна Г.В. Про особливості соціального статусу курсанта вищих навчальних закладів МВС України [Текст] / Г.В. Мухіна // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. - №3 (16). - С. 108-111.

7. Мухіна Г.В. Про параметри аналізу сучасного семінарського заняття [Текст] / Г.В. Мухіна // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2012. - № 1. - С. 112-115.

8. Мухіна Г.В. Про Деякі дидактичні умови реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів [Текст] / Г.В. Мухіна // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2012. - № 1.

Матеріали науково-практичних конференцій

9. Смоктій А.О. Формування курсанта як суб'єкта навчальної діяльності [Текст] / А.О. Смоктій, Г.В. Мухіна // Проблеми правозахвату та правоохоронної діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Донецьк, 28 січ. 2010 р. / Донецький юридич. ін-т ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. - Донецьк, 2010. – С. 54 -65.

10. Мухіна Г.В. Проблеми підготовки викладача вищої школи до впровадження особистісно-орієнтованих педагогічних технологій [Текст] / Г.В. Мухіна // Роль та

місце ОВС у розбудові демократичної правової держави : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 21 квіт. 2011 р. / Одеський держ. ун-т внутрішніх справ. - Одеса, 2011. – С. 29-30.

11. Мухіна Г.В. Особистісно-орієнтовані технології у процесі навчання у Донецькому юридичному інституті [Текст] / Г.В. Мухіна // Підготовка працівників міліції (поліції): державні та міжнародні стандарти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Донецьк, 28 квіт. 2011 р. / Донецький юридич. ін-т ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. - Донецьк, 2011. – С. 50-53.

12. Смоктей А.О. Визначення особливостей формування спрямованості правоохоронця на етапі підготовки до майбутньої професійної діяльності (період навчання в вищих навчальних закладах МВС) [Текст] / А.О. Смоктей, Г.В. Мухіна // Актуальні проблеми юридичної та екстремальної психології : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Макіївка, 22-23 квіт. 2011 р. / Макіївський економіко-гуманітарний ін-т. – Макіївка : МЕРІ, 2011. – С. 167-171.

13. Мухіна Г.В. Духовність як основа особистісно-орієнтованого навчання курсантів [Текст] / Г.В. Мухіна // Філософсько-світоглядні аспекти становлення і розвитку духовної культури студентської та курсантської молоді : матеріали регіонального круглого столу, Донецьк, 14 жовт. 2011 р. / Донецький юридич. ін-т МВС України. - Донецьк, 2011. – С. 26-30.

14. Смоктей А.О. Про необхідність використання активних методів навчання для формування ключових компетенцій професіонала [Текст] / А.О. Смоктей, Г.В. Мухіна // Реалізація компетентнісного підходу в системі професійної освіти педагога : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Євпаторія, 22-23 бер. 2012 р. / РВНЗ «Кримський гуманітарний університет». – Ялта, 2012. – С. 88-93.

АНОТАЦІЇ

Мухіна Г.В. Дидактичні умови реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів вищих юридичних навчальних закладів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. - Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. - Київ, 2012.

Дисертацію присвячено дослідженню дидактичних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів у вищих юридичних навчальних закладах. У роботі здійснено аналіз генези особистісно-орієнтованого навчання в контексті європейської культурно-історичної парадигми. Розкрито зміст особистісно-орієнтованого навчання та окреслено його структуру. Виокремлено особливості курсанта вищого юридичного навчального закладу як суб'єкта педагогічного процесу. На підставі аналізу теоретичних основ особистісно-орієнтованого навчання побудовано дидактичну модель реалізації особистісно-орієнтованого навчання курсантів у вищих навчальних юридичних закладах. У роботі подано характеристику дидактичних умов особистісно-орієнтованого навчання курсантів та визначено шляхи реалізації цих умов у юридичних вишах.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, дидактична модель, дидактичні умови, курсант, викладач, мотивація досягнення, пізнавальна активність,

самостійність, суб'єктність.

Мухина Г.В. Дидактические условия реализации личностно-ориентированного обучения курсантов высших юридических учебных заведений. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. - Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

В диссертации определены центральные понятия, которые составляют функционально семантическое поле личностно-ориентированного обучения, которое понимается как организованный определенным образом процесс субъектно-субъектного взаимодействия (сотрудничества) преподавателя и курсанта как равноправных участников этого процесса, направленного не только на усвоение знаний, умений и навыков, на формирование научного мировоззрения, но и на учет субъективного опыта, реальных учебных возможностей, потребностей, интересов и развитие потенциальных интеллектуальных и познавательных способностей, субъектности и творческой самореализации как курсантов, так и преподавателей в процессе обучения.

Для эффективной реализации личностно-ориентированного обучения в высших юридических учебных заведениях определены особенности социального статуса курсанта сравнительно со студентом. Выяснено, что спектр деятельности курсантов является шире за спектр деятельности студентов, ведь курсант занимается не только учебной деятельностью, но и служебной. На основе выделенных особенностей социального статуса курсанта высшего юридического учебного заведения оформлен портрет курсанта как субъекта педагогического процесса, который состоит из таких характеристик, как профессиональные и деловые, социально психологические и моральные качества курсанта, которые определяют его способность обучаться и заниматься служебной деятельностью в условиях ведомственных высших юридических учебных заведений и получать позитивные результаты.

Педагогический процесс в подавляющем большинстве юридических высших учебных заведений является слабо направленным на личностно-ориентированное обучение, в практике которого существует ряд проблем относительно способов реализации отмеченного обучения и направлений их решения: а) отсутствует внимание со стороны преподавателей к познавательной активности, самостоятельности и стремлениям курсантов к самой актуализации; б) большинство преподавателей являются неосведомленными с технологией личностно-ориентированного обучения и не понимают его ценности и преимущества сравнительно с другими педагогическими технологиями; в) часть преподавателей не умеет использовать активные и интерактивные формы и методы организации учебной деятельности; г) подавляющее большинство преподавателей ориентируют курсантов не на самостоятельное получение знаний, а на восприятие информации через преподавателя; д) недостаточного внимания уделяется со стороны преподавателей формированию позитивной мотивации в учебно-профессиональной деятельности курсантов.

Показано, что динамика развития дидактичной модели реализации личностно-ориентированного обучения курсантов в высших учебных юридических заведениях

зависит от комплекса дидактичных условий. От реализации дидактичных условий зависит успеваемость и эффективность процесса обучения. К таким условиям отнесено: формирование позитивной учебной мотивации курсантов и их дидактичная готовность к лично-ориентированному обучению; дидактичная готовность преподавателей к реализации лично-ориентированного обучения; создание лично-ориентированной образовательной среды; разработка лично-ориентированной технологии; создание лично-ориентированных дидактичных средств.

В работе разработана методика формирующего этапа: разработка плана-программы, выбор средств проведения эксперимента и выбор его результатов, обработка и анализ экспериментальных данных, установления адекватности полученных выводов педагогической реальности.

На основе результатов формирующего этапа педагогического эксперимента доказано, что выделенная совокупность дидактичных условий обеспечивает эффективную реализацию лично-ориентированного обучения курсантов в высших юридических учебных заведениях. В процессе исследования удалось отследить динамику мотивации достижения, познавательной активности, самостоятельности и субъектности курсантов в целом. Полученные в ходе эксперимента результаты дают основания считать, что исходная методология была правильной, поставленные задания выполнены, цель достигнута.

Ключевые слова: лично-ориентированное обучение, дидактическая модель, дидактические условия, курсант, преподаватель, мотивация достижения, познавательная активность, самостоятельность, субъектность.

Mukhina G.V. Didactic conditions of realization of cadets personality-oriented training at higher law educational establishments. – Manuscript.

Dissertation on a scientific degree of a Candidate of Pedagogical Science in specialty 13.00.09 – theory of education. - National Pedagogical University. – Kyiv, 2012.

The dissertation deals with the didactic conditions of realization of cadets personality-oriented training at higher law educational establishments. The genesis of personality-oriented training in the context of cultural and historical paradigm has been analyzed. The content and structure of this type of education have been defined in the work. Since a cadet is a subject of pedagogical process, his/her characteristics as a participant possessing equal rights in the educational process have been determined. On the basis of the personality-oriented training, a didactic model of realization of cadets personality-oriented training at higher law educational establishments has been suggested. Special attention has been paid to the description of didactic conditions and determining the ways of realization of cadets personality-oriented training at higher law educational establishments. In the process of pedagogical experiment the author examines the complex of didactic conditions of realization of cadets personality-oriented training and determines the influence of the mentioned conditions on the cadets' motivation of advance, cognitive activity, self-determination and subjectivity.

Key words: personality-oriented training, didactic model, didactic conditions, a cadet, a teacher, motivation of advance, cognitive activity, self-determination, subjectivity.

НБ НПУ

100153248

Підписано до друку 15.05.2012 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Наклад 100 пр. Зам. № 322

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002. (044) 234-75-87.
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова (044) 239-30-26.

